

Uchwała z dnia 24 stycznia 2003 r., III CZP 90/02

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Marian Kocon

Sędzia SN Zbigniew Strus

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku wierzyciela GE C. Bank S.A. w G. przy uczestnictwie dłużniczki Bernadety Z. o nadanie bankowemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 24 stycznia 2003 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Katowicach postanowieniem z dnia 5 listopada 2002 r.:

1. "Czy przepis art. 781 § 2 k.p.c. reguluje w sposób wyłączny właściwość sądu w sprawie o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu innemu niż określone w paragrafie poprzedzającym, wykluczając odpowiednie zastosowanie przepisu art. 46 § 1 k.p.c. ;

w przypadku udzielenia odpowiedzi wskazującej na dopuszczalność zmiany właściwości sądu w postępowaniu klauzulowym w wyniku zawarcia umowy prorogacyjnej:

2. czy ogólne sformułowanie takiej umowy, regulującej właściwość miejscową sądu w razie powstania sporów na tle wykonania umowy kredytowej, zezwalają na dokonanie wykładni rozszerzającej woli stron w kierunku objęcia właściwością umowną również spraw o nadanie bankowemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności?"

podjął uchwałę:

Przepis art. 781 § 2 k.p.c. wyłącza dopuszczalność umownego ustalenia właściwości miejscowej sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu;

odmówił udzielenia odpowiedzi na zagadnienie prawne przedstawione w punkcie 2 postanowienia.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w Katowicach postanowieniem z dnia 23 kwietnia 2002 r., wydanym w sprawie o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu, uznał się niewłaściwym miejscowo i sprawę przekazał do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Gdańsku na podstawie przepisów art. 200 § 1 i art. 46 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Głównym argumentem przemawiającym za powyższym rozstrzygnięciem było stwierdzenie, że z treści łączącej strony umowy, będącej czynnością bankową, wynikało, iż strony poddały rozstrzyganie sporów sądowi właściwemu dla siedziby Banku. W ocenie Sądu pierwszej instancji, postanowienie § 16 umowy wskazało w ten sposób sąd wyłącznie właściwy również w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu.

Rozpoznając zażalenie na to postanowienie, Sąd Okręgowy w Katowicach powziął poważną wątpliwość co do prawidłowości takiego stanowiska Sądu pierwszej instancji i na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawił zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. Jako jedno ze źródeł powstania poważnej wątpliwości Sąd drugiej instancji wskazał na rozbieżności istniejące w orzecznictwie Sądu Najwyższego, które wyraźnie zarysowały się w orzeczeniach tego Sądu wydanych w latach od 1994 do 2000 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W piśmiennictwie wyraźnie dominuje pogląd, w myśl którego postępowanie klauzulowe ma charakter autonomiczny, odrębny, i to zarówno względem poprzedzającego go postępowania rozpoznawczego, jak i wobec późniejszego postępowania egzekucyjnego. Postępowanie klauzulowe nie jest co do zasady postępowaniem rozpoznawczym, gdyż jego zadaniem nie jest rozpoznanie sprawy cywilnej między stronami stosunku materialnoprawnego i nie służy ono bezpośrednio ochronie praw podmiotowych stron, choć w niektórych postępowaniach klauzulowych można niekiedy dostrzec także elementy postępowania kognicyjnego. Postępowanie klauzulowe określa się niekiedy mianem postępowania pomocniczego, które nie może jednak być postrzegane ani jako postępowanie rozpoznawcze, ani jako część postępowania egzekucyjnego, choć niewątpliwie z tym ostatnim pozostaje w ścisłym funkcjonalnym związku.

Również w orzecznictwie postępowanie klauzulowe nie jest zaliczane do postępowania egzekucyjnego. Traktuje się je jako stadium pośrednie między postępowaniem rozpoznawczym a postępowaniem egzekucyjnym, które jest tylko – jak się to niekiedy nazywa – pomostem między obu ostatnio wymienionymi postępowaniami (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2000 r., III CZ 48/00, nie publ.).

Zagadnienie prawne przedstawione w punkcie pierwszym sentencji postanowienia Sądu Okręgowego wymaga w pierwszym rzędzie dokonania oceny charakteru normy prawnej zawartej w przepisie art. 781 § 2 k.p.c. Zważyć należy, że normy prawa procesowego, jako mające za przedmiot regulację publicznoprawną, mają co do zasady charakter imperatywny. Oznacza to, że wola stron nie ma wpływu na stosowanie bądź też niestosowanie przepisów prawa procesowego, które zarazem powinny być wykładane ściśle. Jedynie ustawa może przewidywać w konkretnym wypadku dopuszczalność umownego odstępstwa od treści normy prawa procesowego. Z taką sytuacją nie mamy jednak do czynienia w przedmiocie określenia właściwości miejscowej sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności, i to także innym tytułom egzekucyjnym aniżeli pochodzącym od sądu.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd, który Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę podziela, że uregulowanie zawarte w art. 781 § 1 k.p.c. jest wyczerpujące i wyłącza w objętym nim zakresie stosowanie innych przepisów o właściwości przemiennej lub wyłącznej, zawarta w nim norma ma bowiem charakter imperatywny i nie może być wyłączona ani ograniczona wolą stron (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 1994 r., III CZP 143/94, OSNC 1995, nr 3, poz. 46). Kontynuacją tego trafnego poglądu, ale odnoszącą się już szerzej do oceny charakteru całego unormowania z art. 781 k.p.c., a więc również jego § 2, jest uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 stycznia 1999 r., III CZP 54/98 (OSNC 1999, nr 6, poz. 105), w której Sąd Najwyższy stwierdził, że przepis określający właściwość sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności ma charakter bezwzględnie obowiązujący, a zarazem jest on przepisem szczególnym w stosunku do innych przepisów określających właściwość sądu.

W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2000 r., III CZP 41/00 (OSNC 2001, nr 4, poz. 57) przesądzono natomiast dopuszczalność ustalenia właściwości miejscowej sądu na podstawie stosowanego odpowiednio art. 46 § 1 k.p.c. w

sprawie o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu. Powyższe stanowisko uzasadniono powołaniem się na ważne argumenty z zakresu wykładni systemowej i funkcjonalnej.

Argument odwołujący się do uprawnienia wierzyciela w zakresie możliwości wyboru komornika, użyty w uzasadnieniu tej uchwały, nie jest przekonywający, gdyż art. 8 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 133, poz. 882 ze zm.) jest ustawowym wyjątkiem od zasady imperatywnego charakteru norm procesowych, i tym samym musi on podlegać ścisłej wykładni, oraz odnosi się wyraźnie tylko do postępowania egzekucyjnego. Ponadto, nie negując rangi argumentów wynikających z wykładni systemowej i funkcjonalnej, nie można pomijać argumentów wynikających z zastosowania reguł wykładni gramatycznej, której zastosowanie pozwala na jednoznaczne ustalenie treści normy art. 781 § 2 k.p.c.; tylko niezadowolający wynik tego zabiegu interpretacyjnego pozwalałby na sięganie do innych rodzajów wykładni.

Treść art. 781 § 2 k.p.c. wskazuje, że ustawodawca uregulował w nim w sposób zupełny i wyczerpujący właściwość miejscową sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności tytułom egzekucyjnym nie pochodzącym od sądu. Regulacja zawarta w tym przepisie ukształtowana została w taki sposób, aby w każdym wypadku tylko jeden sąd był sądem właściwym miejscowo, co dowodzi nadania określonej w nim właściwości miejscowej sądu charakteru wyłącznego. Ustawodawca w art. 781 § 2 k.p.c. ani nie zastrzegł dla stron możliwości wyboru jednego spośród kilku sądów przemiennie właściwych, ani tym bardziej nie stworzył im możliwości umownego kształtowania właściwości miejscowej sądu. Tezie tej bynajmniej nie przeczy odwołanie się w art. 781 § 2 k.p.c. do sądu właściwości ogólnej dłużnika. Odesłanie to jest jedynie wskazaniem na metodę ustalenia podstaw określenia sądu wyłącznie właściwego miejscowo w postępowaniu klauzulowym, którego dotyczy przedmiotowo art. 781 § 2 k.p.c., a nie przyzwoleniem ustawodawcy na stosowanie wszystkich zasad przewidzianych w postępowaniu procesowym przy określaniu właściwości ogólnej. (...)

Niedopuszczalność stosowania art. 46 § 1 k.p.c. w postępowaniu klauzulowym wynika ponadto z samej regulacji umowy prorogacyjnej, jak i z charakteru postępowania klauzulowego oraz celu, któremu ma ono służyć. Zamiarem ustawodawcy było stworzenie w art. 46 § 1 k.p.c. możliwości umownego określenia właściwości miejscowej sądu, ale jedynie w tym postępowaniu, w którym

przedmiotem rozstrzygania są spory mające materialnoprawny charakter, a więc dotyczące istnienia bądź też nieistnienia dochodzonego materialnoprawnego roszczenia albo chronionego stosunku z zakresu prawa materialnego. Innymi słowy, w przepisie art. 46 § 1 k.p.c. nie chodzi o spór mogący powstać na tle kwestii prawnoprocesowej, ani o spory mogące wyniknąć w przyszłości ze stosunku prawnoprocesowego, lecz wyłącznie o spory z zakresu prawa materialnego, w których przedmiotem rozstrzygania jest zasadność udzielenia bądź odmowy udzielenia ochrony roszczeniom materialnoprawnym. Dlatego nie jest dopuszczalne zawarcie umowy prorogacyjnej ze skutkiem prawnym dla takiego postępowania, w którym przedmiotem rozpoznania mają być wyłącznie zagadnienia natury procesowej. Tymczasem taki właśnie charakter ma pomocnicze, odrębne postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu, przedmiotem tego postępowania nie jest ani bowiem ochrona praw podmiotowych stron, ani przymusowa realizacja stosunków prawnych z zakresu prawa materialnego. Postępowanie klauzulowe zaledwie pośrednio tylko służy osiągnięciu powyższych celów, zmierzając jedynie do spełnienia niezbędnych wymogów pozwalających na wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Zważywszy ponadto, że ustawowy przywilej banku w postaci jego uprawnienia do wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego bez przeprowadzenia postępowania rozpoznawczego ma charakter szczególny, toteż nie mogą się z nim wiązać przywileje idące dalej aniżeli wyraźnie wskazane w ustawie.

Aprobata tezy, że przepis szczególny art. 781 § 2 k.p.c. zawiera imperatywną normę wyczerpująco określającą wyłączną właściwość miejscową sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności tytułom egzekucyjnym nie pochodzącym od sądu prowadzi więc do wniosku o istnieniu zakazu odpowiedniego stosowania w takiej sytuacji na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. przepisów regulujących właściwość miejscową sądu w postępowaniu procesowym.

Ponadto podkreśla się w piśmiennictwie, że w tzw. postępowaniach pomocniczych właściwość miejscowa określonego sądu jest ściśle związana z jego właściwością funkcjonalną, co wyłącza dopuszczalność zmiany właściwości miejscowej sądu za pomocą klauzul umowy prorogacyjnej.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne, przedstawione w pkt 1 sentencji postanowienia Sądu drugiej instancji, jak w uchwale (art. 390 m 1 k.p.c.).

Uwzględniając treść udzielonej odpowiedzi, bezprzedmiotowe stało się rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego przedstawionego w pkt 2 sentencji, wobec czego Sąd Najwyższy odmówił udzielenia odpowiedzi w tym zakresie.